

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та менеджменту освіти

Дипломна робота
магістра

**з теми: «ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ
В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ»**

Виконала: студентка 2 курсу
групи UNZ1-M22
спеціальності 073 Менеджмент
Дишкант Наталія Андріївна

Керівник: **Лебідь І.Ю.**,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Рецензент: **Бахмат Н.В.**,
доктор педагогічних наук,
професор

Кам'янець-Подільський – 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ТА ЇЇ СПЕЦИФІКА В ГАЛУЗІ ОСВІТИ.....	8
1.1. Феноменологія ризику.....	8
1.2. Управління навчальним закладом на засадах ризик-менеджменту.....	17
1.3. Класифікація ймовірних ризиків в навчальних закладах.....	24
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-КОМПОНЕНТНИЙ АНАЛІЗ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	34
2.1. Готовність майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками.....	34
2.2. Стан сформованості рівнів готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками.....	45
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	57
3.1. Педагогічні умови формування готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками.....	57
3.2. Експериментальна методика і модель формування готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками.....	65
3.3. Динаміка змін щодо сформованості рівнів готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками.....	77
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	93

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

ОКХ – освітньо-кваліфікаційна характеристика

ОПП – освітньо-професійна програма

ВСТУП

У сучасному освітньому просторі України заклади освіти стали повноправними суб'єктами ринкової економіки, отримали право самостійно визначати напрями свого розвитку, цілі і методи їх досягнення. Підвищилися вимоги суспільства до якості освіти випускників, кардинально оновлюються технології навчання, швидко змінюються організаційні та економічні умови діяльності закладів освіти, загострюється конкурентна боротьба на ринку освітніх послуг. Вирішення завдань адаптації, виживання і розвитку в нових умовах зобов'язують заклади освіти не тільки відслідковувати стан ринку освітніх послуг та оцінювати своє місце на цьому ринку, а й застосовувати методи прогнозування розвитку ринку, враховувати ризики, розробляючи альтернативні варіанти своєї поведінки в залежності від змін зовнішнього середовища.

Управління ризиками є новим напрямом у дослідженнях системи освіти та її реформування. У мінливих економічних умовах управління ризиками дає можливість прогнозувати і запобігати негативні явища, а отже, досягати мети довгострокових програм розвитку закладів освіти. Для успішного здійснення освітньої діяльності менеджери повинні враховувати процеси, що відбуваються у зовнішньому і внутрішньому середовищах закладу освіти в умовах змін. Це дозволить своєчасно ідентифікувати та управляти ризиками в освітньому процесі освітніх закладів. Управління ризиками у закладі освіти є безперервним процесом, що охоплює його діяльність на всіх рівнях і зокрема, використовується при розробці та формуванні стратегічних програм розвитку і визначенні подій, які можуть впливати на роботу закладів освіти і на управління ризиками. Результати такої діяльності гарантують досягнення цілей, оминаючи організаційні ризики і загрози втрати репутації.

У низці досліджень висвітлені проблеми ризику в управлінській і проектній діяльності (І. Арлюкова, В. Гриньова, В. Кравченко, А. Старостіна, С. Хаджираєва та ін.), у галузі управління освітою (І. Абрамова, Н. Кічук, Т. Костюкова, І. Лисенко, Н. Нікітін, А. Соложнін, П. Щеглов та ін.), фаховій підготовці керівників закладів освіти (В. Андрущенко, В. Берека, А. Губа, Г. Єльнікова, І. Зязюн, Н. Кічук,

В. Кремень, А. Кузьмінський, А. Сущенко та ін.).

Проблема підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у закладах освіти, зокрема її зміст і структура, не були предметом дослідження. Водночас у теорії і практиці професійної підготовки менеджерів освіти наявна низка *суперечностей* між:

- суспільною потребою професіоналізації управління закладами освіти та наявним рівнем готовності менеджерів освіти до управління ризиками;
- нестабільними умовами функціонування системи освіти і відсутністю у менеджерів освіти вмінь приймати рішення в ситуації невизначеності;
- підвищеними вимогами до рівня готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах і відсутністю методичного забезпечення та науково обґрунтованих моделей її формування в умовах ЗВО.

Потреба в розв'язанні означених суперечностей зумовила вибір теми кваліфікаційної роботи «Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах».

Мета дослідження: науково обґрунтувати й апробувати теоретико-методичні засади і педагогічні умови підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах.

Завдання дослідження:

1. Визначити і здійснити структурно-компонентний аналіз феномена «готовність майбутніх менеджерів до управління ризиками в навчальних закладах»; уточнити поняття «менеджер освіти», «професійна підготовка менеджерів освіти», «ризик», «ризик-менеджмент», «управління ризиками в навчальних закладах».
2. Виявити й класифікувати ймовірні ризики в навчальних закладах.
3. Науково обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах.
4. Запропонувати модель формування готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах та перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх менеджерів освіти в освітньому процесі ЗВО.

Предмет дослідження: зміст і методика підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах.

Реалізацію визначених у дослідженні завдань здійснено комплексом **дослідницьких методів:** для визначення теоретико-методологічних і методичних засад дослідження використано системний, комплексний, порівняльний, контент-аналіз та узагальнення психологічної, педагогічної, управлінської, науково-методичної літератури з проблем управління ризиками і професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти; готовність майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах з'ясовано емпіричними методами тестування, анкетування, опитування; підготовка майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах здійснювалась у процесі педагогічного експерименту.

Практичне значення одержаних результатів: запропоновано діагностувальну й експериментальну методики формування готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах, навчально-методичне забезпечення (система тренінгів, вправ, інформаційно-фактологічна база ймовірних ризиків тощо).

Результати дослідження можуть бути використані для розробки фахових методик, навчально-методичних посібників і рекомендацій для здобувачів магістратури, слухачів інститутів післядипломної педагогічної освіти, у системі підвищення кваліфікації викладачів вищої школи, а також у викладанні навчальних предметів, проведенні аудиторних занять, організації управлінської практики.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорено: на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інновації в освіті : закономірності, тренди, потреби» (м. Кам'янець-Подільський, 28 березня 2023р.); на науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2022-2023 навчальному році (м. Кам'янець-Подільський), а також результати кваліфікаційної роботи обговорювалися та отримали позитивну оцінку на засіданнях кафедри педагогіки та менеджменту освіти (протягом 2022 – 2023рр.), кафедри теорії та методик початкової освіти (під час проходження виробничої

управлінської практики в закладах вищої освіти та у відділах управління освітою з 02.10.2023р. по 20.10.2023р.) Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Публікація. *Дишкант Н.А.* Управління закладом освіти на засадах ризик-менеджменту. Інновації в освіті: закономірності, тренди, потреби : збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції. 28 березня 2023 року [Електронний ресурс] / [редкол. І.О. Кучинська та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. С. 25-28.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (81 найменування), робота містить 8 таблиць, 5 рисунків. Повний обсяг кваліфікаційної роботи – 96 сторінок. Основний зміст роботи викладено на 83 сторінках.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі розкрито теоретико-методологічні засади дослідження, запропоновано нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в розробці й науковому обґрунтуванні моделі, експериментальної методики формування готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах.

Науково обґрунтовано теоретико-методологічні концепти підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах: методологічний, що відображує взаємозалежність і взаємодію системного, діяльнісного й особистісного підходів; теоретичний, який висвітлює основні ідеї, характеризує науковий апарат дослідження, розкриває вихідні положення, принципи (діалогічності, послідовності і систематичності, усвідомленості та розвитку освітніх потреб), що визначають безпосередній зв'язок теоретичних положень концепції з практикою підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах; методичний, що включає розробку й апробацію експериментальної методики формування готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах з чітко визначеними цілями навчання і засобами для їх досягнення (педагогічні умови, форми, методи).

Виявлено, що наявні класифікації ризиків у галузі освіти дозволяють розділити їх на кілька груп за різними ознаками: масштабом виникнення (макроризики, мезоризики, мікроризики), джерелом (зовнішні, внутрішні, суб'єктивні, об'єктивні), часом (короткострокові, середньострокові, довгострокові), терміном дії (ретроспективні, поточні, перспективні), характером прояву (прогнозовані, непрогнозовані), чинниками виникнення (політичні, економічні).

Визначено компоненти (особистісний, когнітивний, функційний), критерії (активність / пасивність особистості, усвідомленість / неусвідомленість знань, гнучкість / ригідність умінь) з відповідними показниками, схарактеризовано рівні сформованості готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах (достатній, задовільний, низький).

Визначено і науково обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах: методичне забезпечення освітнього процесу підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах; використання тренінгових технологій у процесі підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах; наявність інформаційно-фактологічної бази ймовірних ризиків у процесі самостійної роботи та управлінської практики майбутніх менеджерів освіти.

Запропоновано модель формування готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в освітніх закладах, що є структурованою системою взаємопов'язаних елементів і містить такі етапи: когнітивно-збагачувальний, інструментально-технологічний, оцінно-рефлексивний.

Апробовано та доведено ефективність експериментальної методики формування готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах, яка різнилася змістовим наповненням, методами і формами організації навчальної діяльності та самостійної роботи студентів, що сукупно забезпечили реалізацію педагогічних умов на кожному етапі.

Виявлено суттєві позитивні зміни в рівнях сформованості готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах за результатами прикінцевого зрізу в експериментальній групі на відміну від контрольної. Так, достатній рівень було зафіксовано у 53,90% магістрантів експериментальної (було – 8,44%) і 8,86% (було – 7,60%) контрольної груп; задовільний – у 40,26% майбутніх менеджерів освіти (було – 46,11%) експериментальної та 51,27% (було – 50,63%) контрольної груп. По завершенні формувального етапу експерименту на низькому рівні залишилося 5,84% (було – 45,45%) майбутніх менеджерів освіти експериментальної і 39,87% (було – 41,77%) контрольної груп.

Доведено, що результати, отримані до і після формувального експерименту в експериментальній групі суттєво відрізняються, ця різниця є статистично вагомою. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробленні технології

управління специфічними ризиками в освітніх закладах із застосуванням комп'ютерних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абсалямова Л. М. Психологічні особливості розвитку готовності до ризику у підлітковому віці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Харків, 2009. 21с.
2. Адамович І. В. Розвиток інформаційної компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів в післядипломній педагогічній освіті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец.13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль, 2015. 25 с.
3. Андросюк В. М. Педагогічний менеджмент і психодидактика : [навч. посіб.]. Тернопіль : Економічна думка, 2008. 216 с.
4. Антонюк М. С. Психологічні особливості формування у студентів умінь і навичок самостійної роботи // Сучасні педагогічні технології у вищій школі : наук.-метод. зб. Київ, 1995. С. 111-113.
5. Балабанова Л. В. Організація праці менеджера : [навч. посіб.]. Київ : ВД «Професіонал», 2004. 304 с.
6. Біла О. О. Підготовка майбутніх фахівців соціономічної сфери до проектування професійної діяльності : теорія і практика : [монографія]. Одеса : Астропринт, 2013. 424 с.
7. Богуш А. Методично-мовленнєвий супровід підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів // Наука і освіта. 2010. № 2. С. 136-142.
8. Василенко Н. В. Підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів до інноваційної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2007. 23 с.
9. Васильченко Л. В. Управлінська культура і компетентність керівника. Харків : Основа, 2007. 176 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
11. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком. Київ : КНЕУ, 2000. 292 с.
12. Вітлінський В. В. Економічний ризик та методи його вимірювання

: [підруч.]. Київ : КНЕУ, 2000. 354 с.

13. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : [монографія]. Київ : КНЕУ, 2004. 480 с.

14. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

15. Гончаров С. М. Тлумачний словник економіста. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 264 с.

16. Гранатуров В. М. Аналіз підприємницьких ризиків : проблеми визначення, класифікації та кількісні оцінки : [монографія]. Одеса : Ін-т проблем ринку та екон.-екол. досліджень НАН України, 2003. 164 с.

17. Гранатуров В. М. Ризики підприємницької діяльності : проблеми аналізу. Київ : Держ. вид.-інф. агентство «Зв'язок», 2000. 152 с.

18. Гусєв А. І. Толерантність до невизначеності як чинник розвитку ідентичності особистості : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.01. Київ, 2009. 233с.

19. Дмитренко Г. А. Стратегічний менеджмент : цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу : [навч. посіб.]. Київ : ІЗМН, 1996. 140 с.

20. Дронова О. С. Схильність до ризику як чинник агресивної поведінки неповнолітніх : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 2012. 21 с.

21. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощанського, Ю. П. Сурміна]. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

22. Жаровцева Т. Г. Теоретико-методичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти до роботи з неблагополучними сім'ями [монографія]. Одеса : ПНЦ АПН України – СВДМ. П. Черкасов, 2006. 367 с.

23. Загальна психологія : [підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.]. Київ : Либідь, 2005. 463 с.

24. Загнітко А. П. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. 704 с.

25. Іванєко Ю. В. Особливості застосування тренінгових технологій у

соціальній роботі : дис... кандидата психол. наук : 19.00.05. Київ, 2010. 231 с.

26. Іванченко Є. А. Професійна мобільність майбутніх фахівців. Одеса : СМІЛ, 2004. 120 с.

27. Івченко І. Ю. Економічні ризики : [навч. посіб.]. Київ : Центр навчальної літератури. 2004. 304 с.

28. Інвестиційний менеджмент : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Харків : ВД «Інжек», 2005. 664 с.

29. Каленюк І. Ризик-менеджмент у системі вищої освіти України // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. : Економіка. 2015. № 5 (170). С. 23-28.

30. Кільова Г. Післядипломна педагогічна освіта вчителів у контексті стратегії навчання упродовж життя // Післядипломна освіта в Україні. 2012. № 1 (20). С. 20-23.

31. Клименко С. М. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків. Київ : КНЕУ, 2005. 252 с.

32. Княжева І. А. Теоретико-методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури : дис. доктора пед. наук : 13.00.04 ; 13.00.08. Одеса, 2014. 534 с.

33. Козаков В. А. Самостійна робота студентів як дидактична проблема : [наук. видан.-препринт]. Київ : НМК ВО, 1990. 62 с.

34. Козаков В. А. Самостійна робота студента та її інформаційно-методичне забезпечення : [навч. посібн.]. Київ : Вища школа, 1990. 246 с.

35. Корнєшук В. В. Категорія надійності в теорії і практиці підготовки фахівців соціономічних професій : [монографія]. Одеса : ВМ, 2009. 308 с.

36. Лук'янова В. В. Діагностика ризику діяльності підприємства : [монографія]. Хмельницький : ПП Ковальський В. В. 2007. 312 с.

37. Майсурадзе Г. Н. Актуальні проблеми теорії і практики формування в учасників наукових понять // Теорія і практика управління педагогічними процесами : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 жовт. 2007 р. Одеса, 2007. С. 42-43.

38. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів : теоретико-методологічний аспект

: [монографія]. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2009. 307 с.

39. Мамонтов Я. А. Хрестоматія сучасних педагогічних течій. Харків : Держ. видав. України, 1926. 635 с.

40. Мороз І. В. Менеджмент і маркетинг освіти : [навч.-метод. посіб.]. Київ : Освіта України, 2006. 144 с.

41. Мостенська Т. Ризик-менеджмент як інструмент управління господарським ризиком підприємства [Електронний ресурс] // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2010. № 3. С. 72-79.

42. Наука управління загальноосвітнім навчальним закладом : [навч. посіб.] / Т. М. Десятов, О. М. Коберник, Б. Л. Тевлін, Н. М. Чепурна Харків : Основа, 2005. 240 с. (Серія «Управління школою»).

43. П'ятакова Г. П. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 55 с.

44. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології : інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2004. 616 с.

45. Подоляк Н. М. Факторна структура асертивних і неасертивних осіб // Наука і освіта. 2013. № 7. С. 255-258.

46. Пометун О. І. Як залучити додаткові ресурси для розвитку навчального закладу? Порадник сучасного директора : [навч.-метод. посіб.]. Тернопіль : Астон, 2006. 120 с.

47. Постанова Кабінету Міністрів від 23. 11. 2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.

48. Психологічний тлумачний словник / [авт.-уклад. В. Б. Шапар]. Харків : Прапор, 2004. 640 с.

49. Психолого-педагогічні умови формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів [Електронний ресурс] / З. Н. Курлянд // Наука і освіта. 2008. № 8-9. Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/NiO/2008_8-9/pedagogika/kurl.htm.

50. Рибалко Л. С. Акмеологічний аспект змісту самостійної роботи студентів // Акмеологія в Україні : теорія і практика : зб. наук. праць. Київ, 2013. С. 63-69.

51. Ріктор Т. Л. Ризик в умовах соціальної нестабільності (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії». Донецьк, 2005. 17 с.

52. Сакалюк О. О. Формування готовності менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Сакалюк Оксана Олександрівна. Одеса, 2012. 246 с.

53. Слінчук В. І. Науково-методичний супровід компетентнісно орієнтованої освіти // Управління школою плюс. 2011. № 25-27. С. 61-68.

54. Словник базових понять з курсу Педагогіка : Навчальний посібник // укладач О. Є. Антонова. Житомир : вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2014. 100с.

55. Словник- довідник термінів з конфліктології / за ред. М. І. Перен. Кив, 1995. 332с.

56. Словник іншомовних слів : тлумачення, словотворення та слововживання за ред. С.Я. Єрмоленко. Харків : Фоліо, 2006. 623 с.

57. Словник-довідник з професійної педагогіки / [за ред. А. В. Семенової]. Одеса : Пальміра, 2006. 272 с.

58. Сорочан Т. М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності : теорія та практика : [монографія]. Луганськ : Знання, 2005. 384 с.

59. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент : теорія та практика : [навч. посіб.]. Київ : ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2004. 200 с.

60. Стеченко Д. М. Менеджмент : словник-довідник : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.]. Хмельницький : Поділля, 2004. 587 с.

61. Сулим І. Ф. Структурування змісту освіти в процесі організації самостійної позааудиторної роботи студентів педагогічних коледжів США // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : зб. наук. праць. Сер. : Педагогіка і психологія. 2005. № 13. С. 133-135.

62. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький; Домбровська Я. М., 2016. 473 с.

63. Сущенко А. В. Досвід підготовки менеджерів організацій в умовах магістратури // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і

загальноосвітній школах. Запоріжжя. 2015. Вип. 45 (98). С. 497-504.

64. Таран О. В. Сучасні питання проблематики ризиків фінансової сфери діяльності підприємства : теоретичні узагальнення та прикладний аналіз. Харків : Константа, 2004. 110 с.

65. Технології соціально-педагогічної роботи : Навчальний посібник/ за заг. ред. проф. А.Й. Капської. Київ, 2000. 372с.

66. Торган М. М. Підготовка менеджерів освіти до здійснення контрольно-діагностичних функцій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2011. 226 с

67. Удовицька Т. А. Проблеми у функціонуванні системи вищої освіти : аналіз можливих ризиків //Грані : наук.-теорет. та громад.-політ. альманах. Дніпропетровськ : Грані. 2012. № 1 (81). С. 134-137.

68. Ульянченко О. В. Управління проектними ризиками : [лекції]. Харків : Харк. нац. аграр. ун-т., 2009. 30 с.

69. Управління підприємницьким ризиком / [за заг. ред. Д. А. Штефанича]. Тернопіль : Економічна думка, 1999. 224 с.

70. Управління ризиками державних програм та проектів / [авт. кол. : Т. К. Гречко, Ю. В. Ковбасюк, С. М. Коник та ін.]; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. Київ : Освіта України, 2014. 166 с.

71. Устенко О. Л. Теорія економічного ризику : [монографія]. Київ : МАУП, 1997. 64 с.

72. Федорчук В. М. Розвиток комунікативної компетентності викладача. Соціально-психологічний тренінг. Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2003. 240 с.

73. Філософський словник / [за ред. В. І. Шинкарука]. Київ : Голов. ред. укр. рад. енциклопедії, 1973. 599 с.

74. Хацаюк Н. Критерії ефективності науково-методичної роботи в експериментальних навчальних закладах Автономної республіки Крим // Молодий вчений. № 5 (08). 2014. С. 141-144.

75. Хімічева Г. І. Аналіз і обґрунтування ризиків інноваційної діяльності ВНЗ [Електронний ресурс] // Вісник НТУ «ХП». Сер. : Нові рішення в сучасних технологіях. 2013. № 56 (1029). С. 76-83. Режим доступу :http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpinrct_2013_56_16.

76. Хромова В. С. Педагогічні умови підготовки майбутніх менеджерів до інноваційної професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Луганськ, 2012. 20с.

77. Черненко Н. М. Теорія і практика управління закладами освіти : [навч. посіб. з грифом МОН України (протокол № 1/11-19453 від 18.12.2012 р.)]. Київ : Освіта, 2013. 184 с. (Серія «Управління навчальним закладом»).

78. Шегда А. В. Ризики в підприємстві : оцінювання та управління : [навч. посіб.]. Київ : Знання, 2008. 271 с.

79. Шнирков О. І. Фандрайзинг : основні особливості та форми : [метод. посіб.]. Київ : Інноваційний центр з міжнародних освітніх програм «ІНКОС», 2000. 17 с.

80. Шубенко І. А. Кредитні ризики сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит». Київ, 2006. 16 с.

81. ASINZS Risk Management Standart4360:1999 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.riskmanagement.com.ua>